HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

[א]ורבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול וסברי בית שמאי דברכת היום עדיפא והתניא [ב]הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואחר כך אומר הבדלה [א]ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו והא ממאי דב"ש היא דלמא ב"ה היא לא ס"ד דקתני מאור ואח"כ בשמים ומאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא ב"ש [ג]דתניא א"ר יהודה לא נחלקו בית שמאי וב"ה על המזון שבתחלה ועל הבדלה שהיא בסוף על מה נחלקו על המאור ועל הבשמים (א) ב"ש אומרים מאור ואחר כך בשמים וב"ה אומרים בשמים ואחר כך מאור וממאי דבית שמאי היא ואליבא דרבי יהודה דילמא בית הילל היא ואליבא דרבי מאיר לא ס"ד דקתני הכא במתניתין בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים והבדלה ובית הלל אומרים נר ובשמים מזון והבדלה והתם בברייתא קתני אם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו שמע מינה דבית שמאי היא ואליבא דרבי יהודה ומכל מקום קשיא קא סברי בית שמאי [ד]שאני עיולי יומא מאפוקי יומא עיולי יומא כמה דמקדמינן ליה עדיף אפוקי יומא כמה דמאחרינן ליה עדיף כי היכי דלא להוי עלן כמשוי וסברי ב"ש (ב) ברכת המזון טעונה כוס והא תנן בא להם יין לאחר המזון אם אין שם אלא אותו כוס בית שמאי אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על המזון מאי לאו דמברך עילויה ושתי ליה לא דמברך עילויה ומנח ליה והאמר מר [ה]המברך צריך שיטעום והאמר מר [ו][ב]טעמו פגמו דטעים ליה בידיה והאמר מר [ז]כוס של ברכה צריך שיעור והא קא פחית ליה משיעוריה דנפיש ליה טפי משיעוריה והא אם אין שם אלא אותו כוס קתני תרי לא הוי ומחד נפיש והא תני רבי חייא ב"ש אומרים מברך על היין ושותהו ואחר כך מברך ברכת המזון אלא תרי תנאי ואליבא דב"ש: ב"ש אומרים וכו': [ח]ת"ר ב"ש אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס שאם אתה אומר מוזגין את הכוס תחלה גזרה [ט]שמא יטמאו משקין שאחורי הכוס מחמת ידיו ויחזרו ויטמאו את הכוס וליטמו ידים לכוס ידים שניות הן [י][ג]ואין שני עושה שלישי בחולין [ד]אלא על ידי משקין ובה"א מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידים שאם אתה אומר נוטלין לידים תחלה גזרה שמא יטמאו משקין שבידים מחמת הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים וניטמי כוס לידים [ה]אין כלי מטמא אדם וניטמי למשקין שבתוכו הכא בכלי שנטמאו אחוריו במשקין עסקינן דתוכו טהור וגבו טמא [כ]דתנן [ל]כלי שנטמאו אחוריו במשקין אחוריו טמאים

תוכו

ור' יהושע היא. בבבא מציעא בתנורו של עכנאי בפ' הזהב (ד' נט:): **ומשלשלן.** לשון שלשלת כלומר סודרן לאחר המזון: **וממאי דב"ש היא כו'.** אלמא לב"ש מאור ואח"כ בשמים וכן ברייתא נמי מאור ואחר כך בשמים קאמר אלמא ב"ש היא וקתני יין ברישא מקמי הבדלה: **ודילמא ב"ה היא ואליבא דר"מ.** דתנן במתניתין ב"ה אומרים נר ובשמים ואמר בגמרא(ט) ר"מ היא: **לא סלקא דעתך.** לאוקמי ברייתא כמתניתין דמתני' קתני מזון באמצע וברייתא קתני משלשלן כולן לאחריו כר' יהודה דאמר על המזון שבתחלה ומדקתני לרבי יהודה מאור ואח"כ בשמים בית שמאי היא: **ומ"מ קשיא.** דברכת היין קדמה להבדלה: קדוש עיולי הוא והבדלה אפוקי היא: **ברכה טעונה כוס.** ברכת המזון דקתני מניחו לאחר המזון: **והתנן.** מתני' בפרקין(מ): **בא להן.** כל ימות השנה קאמר: **אחר המזון.** ובתוך המזון לא בא להם וכשגמרו סעודתם בא להם לפני ברכת המזון: **מאי לאו דשתי ליה.** וה"ק ב"ש אם רצה מברך על היין ושותהו ואין צריך להניחו לברכת המזון: **טעמו פגמו.** לברכת המזון ולקדוש ולהבדלה בפרק ערבי פסחים (ד' קה:): ה"ג **אלא תרי תנאי אליבא דב"ש.** תנא דמתני' ותנא דר' חייא(נ) תנא דרבי חייא אליבא דב"ש אמר אין ברכה טעונה כוס ותנא דמתניתין דלעיל דרבי יהודה אליבא דב"ש סבר ברכה טעונה כוס: **גזרה שמא יטמאו משקין.** שנפלו באחורי הכוס מחמת ידים דתנן (פרה פ"ח מ"ז) כל הפוסל את התרומה מטמא משקים להיות תחלה ויחזרו ויטמאו את הכוס וב"ש סברי אסור להשתמש בכוס שאחוריו טמאות כדלקמן: **וליטמו ידים לכוס.** למה ליה דקאמר משקין שאחורי הכוס בלא משקין נמי מטמו ידים לכוס: **אלא ע"י משקין.** שהמשקין נעשין ראשונים מדרבנן. וא"ת כלי אינו מקבל טומאה אלא מאב הטומאה הני מילי מדאורייתא וחכמים גזרו(ס) שיהו משקים ראשונים מטמאים כלי גזרה משום משקים זב וזבה שהן אבות הטומאה כגון רוקו ומימי רגליו: **וב"ה אומרים כו'.** בתוספתא ה"ג לה וב"ה אומרים אחורי הכוס לעולם טמאים דבר אחר תכף לנט"י סעודה למאי דחיישיתו שלא יטמאו הידים את אחורי הכוס לאו חששא היא שאפילו לכתחלה מותר להשתמש בכלי שאחוריו טמאים ותוכו טהור כגון זה שמטמא(ע) אחוריו מחמת משקין דאמרינן ביה בשמעתין תוכו טהור הלכך מוזגין ושותין את הכוס תחלה קודם נטילה שאם אתה אומר נוטלין לידים תחלה שמא יהו אחורי הכוס טמאין גזרה שמא לא יהו הידים נגובות יפה ממי הנטילה ויטמאו המשקין שבידים מחמת כוס והן נעשים תחלה ויחזרו ויטמאו את הידים ונמצא אוכל בידים מסואבות: **וניטמי כוס לידים.** למה לי משקין בידים אפי' ידים נגובות נמי יטמא כוס לידים וכיון דהכי הוא נהי נמי דבכוס שלפני המזון עביד ב"ה תקנתא דשותהו קודם נטילה כוסות הבאין בתוך המזון מה תהא עליהן הלא מטמאין את הידים: **אין כלי מטמא אדם.** כלומר כלי כזה שנטמא בולד הטומאה אינו מטמא את הידים דקיי"ל כרבנן דפליגי עליה דרבי יהושע במסכת ידים (פ"ג מ"א) בכלים שנטמאו במשקין והאומר את שנטמא באב הטומאה מטמא את הידים ושנטמא בולד הטומאה אינו מטמא את הידים שאין שני עושה שני ואע"פ שהספר מטמא את הידים(פ) אין למדים הימנו הלכך כוסות שבתוך המזון שהידים נגובין אינן מטמאין את הידים. ואם תאמר פעמים שיש משקין(צ) תבשיל טופח על הידים אין תורת משקין עליו אלא תורת אוכל: **כלי שנטמאו אחוריו במשקין.** בכלי שטף קאמר דאילו כלי חרס אין מטמאין מגבן אפילו בטומאה דאורייתא(ק): **שנטמאו אחוריו במשקין.** אין לך משקה שאינו ראשון לטומאה שאף אם נגע בשני עשאוהו חכמים תחלה: **אחוריו טמאין.** אף על פי שאין אדם וכלים מקבלין טומאה מן התורה אלא מאב הטומאה גזרו חכמים(ר) שיהו משקין מטמאין כלים מפני שמלינו משקה שהוא אב הטומאה לטמא אדם וכלים מה"ת כגון זובו של זב ורוקו ומימי רגליו גזרו על כל המשקין שיטמאו כלים:

תוכו

ורבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול. ואם תאמר א"כ קשה הלכתא אהלכתא דההיא דרבי יהושע דתנור של עכנאי קי"ל כרבי יהושע וקי"ל כב"ה וי"ל דדוקא התם קאמר דאין משגיחין בבת קול דהבת קול היה כנגד הרוב וכבר אמרה תורה אחרי רבים להטות (שמות כג) אבל ב"ה היו רבים אע"פ שמייתי רבי יהושע הכא אע"ג דלא דמי דשאני התם דהבת קול היה כנגד הרוב האי תנא סבר טפי מרבי יהושע דאמר אין משגיחין בבת קול אע"פ שהרוב מסייע לבת קול הואיל וב"ש מחדדי טפי וא"ת מ"ש דבקדוש והבדלה מברכין קודם על היין ובברכת המזון אין מברכין עד לאחר שלש ברכות וי"ל דהיכי נעביד אם נברך קודם ברכת המזון א"כ יהא ברכת המזון היסח הדעת דבשלמא בשאר ברכות לא עקר נפשיה משתיה דבקדוש היה רוצה לאכול ובהבדלה היה רוצה לשתות אבל בברכת המזון עקר נפשיה משתיה: **מניחו עד לאחר המזון.** הכא משמע שמותר לטעום קודם הבדלה. תימה הא אמימר בת טוות (ע"פ דף קז.) פי' לן מעונה לפי שלא היה לו יין להבדיל עליו. וי"ל דשאני אמימר שהיה סבור שיהיה לו כוס למחר או מחמיר על עצמו היה והכא שאני דקסבר ברכת המזון טעונה כוס ולכך מניחו לברכת המזון: **טעמו פגמו.** פרשב"ס דוקא לקדוש ולהבדלה צריך שלא יהא פגום אבל לשתות צריך לברך עליו אע"פ שהוא פגום דאסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה וקדוש והבדלה נמי לא אמרן אלא במקום דאפשר אבל אי אפשר מברך אפי' אפגום ונותן לתוכו מים כדאיתא בירושלמי רבי יונה טעים אכסא ומתקן ליה פי' לאחר ששתה ממנו הוסיף עליו כל שהוא מים או יין והיה מברך עליו: **גזרה שמא יטמאו משקין שבידים.** אבל בתוך הסעודה ליכא למיחש שהרי אדם מנגב ידיו יפה קודם אכילה כדאמרי'(ש) האוכל בלא ניגוב ידים וכו' אבל בשתיה אין אדם מדקדק לנגב ידיו כל כך:

תכף

מסורת הש"ס

א) [עירובין ז.] ב"מ נט: חולין מד. יבמות יד. פסחים קיד., ב) תוספתא פ"ה הל"ב פסחים קב: קג., ג) תוספתא פ"ה הל"א [פסחים קג.], ד) [פסחים קה:], ה) [עירובין מ: פסחים קה:], ו) [פסחים שם], ז) [שם], ח) תוספתא פ"ה הכ"ו, ט) [ע' תו' עירובין פו: ד"ה היה ובחולין פז: ד"ה כל ובכריתו' יג: ד"ה וחלב], י) פרה פ"ח מ"ז טהרות פ"ב מ"ג ו [חולין לג.], כ) חגיגה כב: בכורות לח. כלים פכ"ה מ"ו נדה ז:, ל) [ע"ז], מ) [לעיל נא:], נ) עי' במהרש"א מה שהגיה בדברי רש"י אלו, ס) [שבת יד:], ע) בס"א שנטמאו, פ) [שבת יג:], צ) בס"א משקה, ק) [חולין כד:], ר) [שבת יד:], ש) [סוטה ד:],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועל הבשמים שב"ש אומרים: (ב) שם וסברי ב"ש (ברכת המזון) תא"מ ונ"ב ס"א וכן הוא בפירש"י ברכה:

◆

מוסף רש"י

הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין. תחילה לפי שהוא תדיר ותדיר קודם (רשב"ם פסחים קב:). **ואחר כך אומר הבדלה.** הבדלה לבסוף, לפי שאלו הראשונות קצרות וברכת הבדלה ארוכה לפיכך אומרה לבסוף (שם). **ומשלשלן.** לשון שלשלת שמחברם יחד עם ברכת המזון (שם). **המברך צריך שיטעום.** או הוא או אחד מן השומעים, ובשתיית אחד מהם יצאו כולם (שם קה:). משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו ולאחר שתהא ברכת היין דבורא פרי הגפן שלא לצורך (ערובין מ:). **צריך שיעור.** רביעית לוג (רשב"ם פסחים שם). **כלי שנטמאו אחוריו.** כלי עץ או של מתכת קאמר שמטמאין מגבן (חגיגה כב:). **במשקין.** דטומאה דרבנן היא, דמדאורייתא אין אוכל ומשקה מטמא כלי, שאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, וגזרו חכמים שיהו משקין מטמאין כלי, לפי שיש משקה שהוא אב הטומאה ומטמא כלי מן התורה, כגון רוקו של זב ומימי רגליו, הלכך הואיל וטומאה זו מדברי סופרים, **אחוריו טמאים.** ושאר תשמישין שבו טהורים, שעבדו רבנן היכר להודיע שטומאה זו מדבריהם ולא ישרפו עליה תרומה וקדשים, כך היא מפורשת במסכת נדה פ"ק (חגיגה שם).

◆

רב ניסים גאון

ור' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול. עיקר שלו הוא שאמר ר' יהושע בפרק הזהב (ב"מ דף נט) במעשה תנורו של עכנאי לא בשמים היא (דברים ל) כבר נתנה לנו על הר סיני וכו' כבר הזכרנוה לשעבר. ואלו האותאבות (ר"ל הקושיות) שנזכרו בכאן המברך צריך שיטעום וטעמו פגמו וכוס של ברכה צריך שיעור כולן ענפים יוצאין מן ההיא ברייתא דאקשו מינה כבר והתניא הנכנס לביתו במוצאי שבתות כו' ואיתא מיפרשא בפ' ערבי פסחים (דף קה) כי כשהזכירו זו הברייתא לשם אמרינן עלה שמע מינה מהא מתניתא ה' שמע מינה המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וש"מ ברכה טעונה כוס וש"מ כוס של ברכה צריך שיעור וש"מ המברך צריך שיטעום וש"מ טעמו פגמו: **וניטמו** ידים לכוס ידים שניות הן. עיקרה דטומאת ידים גזירה דרבנן היא וכי גזרו בהו רבנן טומאה לתרומה אבל לחולין לא והיא אחת מי"ח דבר שגזרו בו ביום ואיתא מיפרשא בפ' יציאות השבת (דף יג) מאי נינהו י"ח דבר דתנן ואלו פוסלין את התרומה והספר והידים ואמרינן ידים מ"ט גזרו בהו רבנן טומאה מפני שהידים עסקניות הן וזו המשנה בסוף מס' זבים ומדקתני ואלו פוסלין את התרומה מכלל שהידים שניות הן כי השני הוא שפוסל את התרומה על העיקר שכבר הקדמנוהו בתחלת המסכת כי השני עושה שלישי בתרומה ולא בחולין ואיתא בפ"א דמסכת טהרות (צ"ל דתוספת' טהרות) הידים מטמאות אחד בקודש ופוסלות את התרומה ואין ידים לחולין

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פכ"ט מהל' שבת הל' יב ובראב"ד שם טוש"ע או"ח סי' רצו ס"ג וסי' רצט ס"ד]:

ה ב מיי' פכ"ט מהלכות שבת הל' טז טוש"ע או"ח סי' קפב סעיף ג:

ו ג מיי' פי"א מהל' אבות הטומאות הלכה ב:

ז ד מיי' פ"ז שם הל' ה:

ח ה מיי' פ"ח שם הלכה א:

ט ו מיי' פ"ז שם הל' ג ופי"ג מהל' כלים הל"ד:

◆

רבינו חננאל

ור' יהושע הוא דאמר אין משגיחין בבת קול. פי' ר' יהושע בפ' הזהב בתנורו של עכנאי [הוא דאמר הכא הלכה כבית הלל]. [**שאני עיולא יממא מאפוקי יממא וכו'.** עיולי יומא מחבבינן ליה ולא מאחרינן ליה, אפוקי יומא דהיא תליא בהבדלה מאחרינן ליה]. [**והאמר מר טעמו פגמו.** לברכה]. [**דתנן כלי שנטמאו אחוריו במשקין וכו'.** פי' אם נפלו משקין טמאין באחורי הכלים, אם יש בתוכו תרומה לא נטמאת וכו'. וזהו שאמרו כלי שנטמאו אחוריו במשקין, אחוריו טמאין, תוכו ואוגנו אזניו ידיו טהורין לתרומה אבל לא לקדש, נטמא תוכו נטמא כולו].

◆

רב נסים גאון (המשך)

ובגמ' דאין דורשין דבני מערבא (הלכה ה) גרסי' מתוך שאתה אומר לו ידיו שניות אף הוא בודל מן התרומה ולא מחמת משקה גזרו עליהם ויהיו תחלה ק"ו ומה אם טבול יום שהוא דבר תורה אינו אלא פוסל ידים שהן מדבריהם לא כ"ש ד"א כלום גזרו על הידים לא מפני כדי שיהא בודל מן התרומה מתוך שאתה אומר לו ידיו שניות אף הוא בודל מן התרומה ותנן בפרה פ' י"א (משנה ה) כל הטעון ביאת מים מדברי סופרי' מטמא את הקודש ופוסל את התרומה ומותר בחולין ובמשנת ידים בפ"ג התמיהו ואמרו לו לר"ע היכן מצינו שהידים תחלה ואמרינן תו והיד מטמאת את חברתה דברי ר' יהושע וחכ"א ידים שניות הן ואין שני עושה שני ולפי זה הטעם אין הידים מטמאין את הכוס אבל המשקין שאחוריו מטמאין מחמת ידים כדתנן במס' פרה (פ"ח משנה ז) כל הפוסל את התרומה מטמא את המשקין להיות תחלה חוץ מטבול יום ובפרק אור לי"ד (פסחים ד' יז) הן אומרין משקין הבאין מחמת ידים ובפרק יציאות השבת (דף יד) אמרי' האוכלין שנטמאו במשקין משקין דמאי אי נימא במשקין הבאין מחמת שרץ דאורייתא היא דכתיב (ויקרא יא) וכל משקה אשר ישתה אלא דנגעו במשקין הבאין מחמת (שרץ) [ידים] וגזרו רבנן על משקין הבאין מחמת ידים משום משקין הבאין מחמת שרץ ובתוספתא טבול יום (פרק א) תניא חומר בידים מטבול יום וכו' ומטמאין את המשקין לעשותן תחלה ולפי שעיקר טומאת ידים מדרבנן היא הוי ספיקה טהור כדתנן במס' טבול יום (פ"ב משנה ב) חומר בטבול יום מבידים שספק טבול יום פוסל את התרומה והידים ספיקן טהור. גזירה שמא יטמאו משקין שבידים מחמת הכוס זה הכוס קאי בטומאת אחוריים כדתנן בפרק חומר בקודש (חגיגה כ) אחוריים ותוך ובית הצביעה לתרומה כלומר שאחוריו נטמאו במשקין ואעפ"כ תוכו טהור וכל שהוא בענין הזה הרי הוא מטמא את המשקים והמשקין עוד מטמאים דברים אחרים כדתנן בטהרות בפרק ח' (משנה ז) משקין שנטמאו באחורי כלי מטמאין אחד ופוסלין אחד ובתוספתא כלים [פ"ג] משקין טהורין הנתונין על הארץ ונגע בהן כוס שאחוריו טמאין או בית צביעתו נטמאו משקין וטומאת אחוריים מדרבנן היא כדתניא בתורת כהנים [בפ' שמיני] רבי אומר תדע שאין טומאת משקין לכלים מן התורה [אלא מד"ס שאין טומאה מן התורה] מטמאה את כלי שטף מאחריו שאין תוכו טמא וכלים שנטמאו במשקין תוכו טהור ואין לך טומאת אחוריים אלא במשקין בלבד ובתרומה אבל בקודש הכל טמא דתנן